

“Het gat tussen stedenbouw en projectrealisatie vormt het podium dat we moeten opeisen”

Interview met generatie 3.0

Op initiatief van Van Bergen Kolpa Architecten onderzochten zestien jonge Rotterdamse architectenbureaus de rol van architectuur in hun stad. Het resultaat, Agenda Rotterdam, geeft aan op welke manier architectuur als ontwikkelkracht van de stad kan worden ingezet. Zo zou Rotterdam meer aandacht moeten besteden aan het fond van alledaagse gebouwen en woningen moeten realiseren die een alternatief zijn voor het eengezinshuis in het groen en het torenappartement zonder balkon. Maar vooral moet Rotterdam een duurzame en houdbare stad worden. Agenda Rotterdam is uitdrukkelijk bedoeld als een handreiking aan de bestuurders en beleidsmakers van de stad en probeert de punten te agenderen waarop economische, maatschappelijke en culturele partijen elkaar kunnen vinden. **Harm Tilman** Foto's Margareth Doorduyn

Waarom beschouwen jullie je als lid van een generatie?

Evert Kolpa Naar aanleiding van de manifestatie 'Reviewing Rotterdam' die AIR twee jaar geleden organiseerde, vroegen we ons af wat het betekent om vooruit te kijken. Uit de confrontatie, niet lang daarna met de zogenoemde generatie 2.0 die wordt aangevoerd door Koolhaas en die vooral in het buitenland werkt, kwamen we tot de conclusie dat wij ons vooral op Rotterdam willen richten. Daar komt onze naam vandaan, hoewel we dat niet het belangrijkste vinden.

Waar komt jullie verbondenheid met Rotterdam uit voort?

Harmen van der Wal We wonen en werken allen in deze stad en we maken onderdeel uit van deze samenleving. Toen we met dit initiatief begonnen, bleken alle essays die we schreven, heel sterk te zijn geschreven vanuit onze positie als burger van Rotterdam.

Jan Willem van Kuilenburg We maken ons grote zorgen over de manier waarop Rotterdam zich ontwikkelt en hoe in deze stad wordt gepland of juist niet.

Juliette Bekkering Wat mij betreft vallen de nodige kanttekeningen te plaatsen bij de manier waarop stedenbouwkundige plannen worden gemaakt en bij de drijfveer om steeds weer helemaal opnieuw te beginnen. Daardoor is van continuïteit geen sprake. Daarnaast stuit je herhaaldelijk op plannen waar je anno 2009 je bedenkingen bij kunt hebben. Met onze Agenda proberen we dit te veranderen.

Harmen Rotterdam profileert zich als architectuurstad, maar dit vindt je behalve in het grote aantal hier gevestigde architecten uit binnen- en buitenland nergens terug. De kwaliteit van de architectuur in Rotterdam blijft ver achter. De manier waarop de stad wordt gepresenteerd, kan veel beter.

Is dit iets wat jullie je zelf ook aanrekenen?

Hans van der Heijden Het gaat om de manier waarop Rotterdam wordt uitgedragen als turbulente hoogbouw stad. Los van dit cliché heeft Rotterdam weinig te bieden. De architectonische cultuur in deze stad is niet heel sterk. Dat kunnen we ons zelf aanrekenen. Maar je kunt het ook hebben over de architectuurscholen in deze stad die zich nauwelijks laten zien. De Stadvisie Rotterdam presenteert architectuur als ontwikkelkracht, maar in werkelijkheid is hier weinig van te merken.

Achterste rij (vlnr) Theo Hauben, Hans van der Heijden, Wim Kloosterboer, Jan Willem van Kuilenburg, Evert Kolpa. Voorgrond (vlnr) Juliette Bekkering, Harmen van der Wal, Daan Bakker, Jago van Bergen

Maar hangt dit ook niet samen met de manier waarop in deze stad investeringen worden gedaan?

Harmen Hoewel Rotterdam een arme stad is, wordt er flink gebouwd. Er worden continu plannen gemaakt, zoals onlangs voor de Lijnbaan. De investeringen zijn er wel, de vraag is alleen of ze op de juiste wijze worden ingezet. Rotterdam probeert een perfectie te bereiken die per generatie nooit wordt gehaald. Iedere volgende generatie heeft bovendien de neiging weer eigen idealen te stellen en de lei helemaal schoon te vegen. In onze ogen is dat een vorm van kapitaalsvernietiging.

Hans Het lukt Rotterdam maar niet door de fase van naoorlogse verstedelijking heen te komen. Dat zie je sterk terug in de naoorlogse wijken, terwijl deze zichzelf juist beginnen te bewijzen. De reflex van sloop en nieuwbouw zit door alle tragiek heel sterk ingebakken in deze stad.

Willen jullie gaan sleutelen aan dit DNA van de stad?

Jan Willem Rotterdam opereert nu veel te gemakkelijk. Dat zie je in Nederland terug bij de tolerantie die in feite neerkomt op desinteresse. Het is een houding van laat maar waaien en we zien wel.

Jago van Bergen Naast het bouwen van iconen waar Rotterdam sterk op inzet, vragen we aandacht voor het sleutelen aan het weefsel. Bij de laatste activiteit is weinig besef van stedelijkheid aanwezig. De gepleegde interventies doen de karakters van de plek geweld aan. Bij de bewoners veroorzaakt het een permanent gevoel van onrust. De stad ontbreekt het aan basale dingen, zowel in de openbare ruimte als in de gebouwen. Rotterdam pretendeert een metropolitane stad te zijn, maar als je hier langer woont dan prik je daar snel doorheen.

Juliette Met zijn allen zijn we van mening, dat in Rotterdam te veel te snel wordt veranderd in een te magere kwaliteit. De kwaliteit van de openbare ruimte blijft achter. Ook vragen we ons af waarom wordt geïnvesteerd in veel slechte en niet in en paar goede dingen. Rotterdam is niet in staat veel kapitaal aan te trekken, maar door voortdurend kwalitatief ondermaatse dingen te bouwen, wordt de situatie er niet beter op. Het Havenbedrijf is een van de grootste financiële spelers in Nederland, maar genereert geen geld in de stad. Hoe is dit mogelijk?

Jan Willem De haven en de stad zijn gescheiden entiteiten. Er worden verlaten havengebieden getransformeerd, maar dat is een initiatief van de gemeente. De haven is een autonoom lichaam dat zich steeds verder losmaakt van de stad.

Het is niet alleen een kwestie van geld, maar ook van kwaliteit. In Rotterdam worden veel domme projecten gemaakt, die onvoldoende in dienst staan van gebouwde omgeving en samenleving.

“Als ontwerpers zijn we in staat programma's om te zetten in concrete beelden”

Dat kun je gemeente en ontwikkelaars aanrekenen. DS+V en OBR staan aan de zijlijn en zijn niet echt betrokken. Zij bieden geen structuur. Overal worden dingen ad-hoc ondernomen, zonder enig groter verband. Waar kwaliteit ontstaat, is dat puur toeval.

Met jullie roep om structuur lijkt de stedenbouw het voornaamste doelwit te zijn.

Wim Kloosterboer Het is heel lastig om het niet over stedenbouw te hebben, maar wij proberen het vooral te hebben over architectuur en dan heb je het over zaken als programma en typologie.

Jan Willem Als architect probeer je zorgvuldig te opereren, maar dat kan alleen als je werkt binnen een goede structuur. Die is er niet. In Rotterdam worden 'feel good' boekjes gemaakt met mooie plaatjes, vage verhalen en gelukkige mensen.

Harmen Onze Agenda Rotterdam is een eerste poging om iets van structuur aan te brengen. Ondanks al onze onderlinge verschillen willen we duidelijk maken waar we naar streven, zodat andere partijen hierop terug kunnen vallen. We zien ons als de zandkorrel in de oester van een dergelijke structuur. Onze vijf punten zijn te beschouwen als het begin van een parel. We willen bewijzen dat het leuk is in de stad te wonen.

Evert Kolpa In de Stadsvisie Rotterdam staan de hoofdlijnen van de ruimtelijke ontwikkeling. Hierin worden een aantal zaken benoemd waarvoor wij handvaten aanbieden. De ambitie om gezinnen te huisvesten en een duurzame stad te maken, geven wij met de Agenda een architectonische vertaling.

De vorige generatie streefde naar een 'Delirious Rotterdam'.

Willen jullie een gezinnenstad maken?

Harmen We willen een stad maken waaruit mensen niet automatisch wegvlugten. Dat is niet per se een gezinnenstad.

Jago Het aanbod in Rotterdam is op dit moment vrij eenzijdig en bestaat hoofdzakelijk uit hoogbouwappartementen zonder balkon. We pleiten voor een breder aanbod, ook voor stedelijke gezinnen.

Jan Willem Achter het ideaal van een 'Delirious Rotterdam' verschuilt zich een hedonistisch wereldbeeld. Dat is niets voor Nederland en al helemaal niet voor deze stad. Rotterdam zou meer volwaardig en menselijk moeten zijn.

Hans Dat hedonisme kun je koppelen aan de mythe van de hoogbouwstad en aan de mythe van de continue verandering. De haven levert veel dynamiek op en zorgt voor exotische impulsen. Tegelijkertijd kent Rotterdam heel stabiele gebieden die amper in beeld komen, maar die zeer de moeite waard zijn om aan te werken. We hebben daar als grondpersoneel binnen de stedelijke herstructurering goed zicht op. Als we zelf een mythe willen verspreiden, dan is dat wat mij betreft die van de architectonische cultuur.

Juliette We willen dan ook geen gezinnenstad maar een houdbare stad.

Voor een houdbare stad biedt de verering voor architectonische iconen nauwelijks steun. Hoe willen jullie te werk gaan?

Harmen We stellen daar een andere verering voor in de plaats. Agenda Rotterdam zet in op het fond van de architectuur. De grote grijze massa in deze stad wordt niet altijd even zorgvuldig behandeld. De meeste ingrepen in de

oudere stadswijken zijn daar voorbeelden van, met Le Medi en Mathenesserplein als geslaagde uitzonderingen.

Jan Willem Je moet het niet hebben over 'in de plaats van'. Iconen zijn fantastisch en die moet je niet verbieden. Het is en-en.

Dat snap ik niet. In Rotterdam lag de afgelopen twintig jaar de nadruk op de vernieuwing van de stad op bepaalde punten, zoals de Kop van Zuid. Als je de alledaagse stad, de architectonische massa centraal stelt, heb je toch een andere werkwijze nodig?

Harmen We zeggen niet dat er geen iconen meer moeten worden gebouwd, maar we vragen aandacht voor het grotere geheel eromheen.

Maar is een kenmerk van icoongebouwen niet dat ze alle aandacht, energie en geld naar zich toetrekken?

Daan Bakker We zijn niet alleen geïnteresseerd in beeld, maar ook in typologie. Rotterdam kent een traditie van grote stadsblokken. Le Medi is een nieuw exemplaar in deze reeks. De stad zou deze reeks veel meer moeten koesteren en voortzetten.

Jago In Rotterdam gaat de aandacht uit naar dertien zogenoemde VIP-gebieden. Voor de overige 95 procent van de stad is weinig aandacht. Daar is geen regie waarin initiatieven tot stand komen. Dat betekent dat de stad is uitgeleverd aan een 'hit and run' mentaliteit. De gemeente faciliteert slechts ontwikkelingen, met als gevolg dat op architectuurgebied weinig gebeurt. Er is geen financiële ruimte voor programmatische of typologische vernieuwing. Het enige dat telt is een goed te verkopen, architectonisch jasje.

Theo Hauben Dat kunnen we ook onszelf aanrekenen. We zijn te veel afhankelijk geraakt van andere partijen. Wat nu telt is wat we zelf kunnen doen. We moeten als architecten verantwoordelijkheid zien te nemen.

In de keten ligt de verantwoordelijkheid voor het project vaak niet meer bij de architect maar bij andere partijen. Hoe kunnen jullie die weer terugnemen?

Evert Onze werkzaamheden zijn verschoven. De werkzaamheden van architecten zijn naar voren getrokken. We houden ons in opdracht van ontwikkelaars steeds vaker bezig met gebiedsontwikkeling. Na de bouw aanvraag zijn we meestal exit. Dan komt de aannemer die het project gaat bouwen. We mogen blij zijn als we twee keer op een bouwvergadering mogen komen.

Daan We vinden niet dat vroeger alles beter was. We zijn als groep niet ergens op tegen. Door aan te haken op de stadsvisie en daarvoor een agenda te schrijven, denken we wel een bijdrage te kunnen leveren.

Juliette We merken steeds vaker dat het aan het begin van een planproces al mis is. Ik denk aan te veel programma op een te kleine plot, aan onzinnige sloopplannen, of aan de eis om op de begane grond parkeergelegenheid te realiseren, terwijl die beter als verblijfsruimte kan worden ingericht. Dat willen we op de agenda zetten.

Wim Ontwikkelaars en stedenbouwkundigen kennen maar twee typen die in hun spreadsheets passen, het appartement en het rijtjeshuis. Meer is er niet en dat levert een zekere terreur op. Met bestaande gebouwen kunnen ze bijvoorbeeld niets aan. Wij willen daar meer architectonisch gereedschap aan toevoegen.

Hans Over de klaagzang van architecten kun je het heel snel eens worden. Wat ik goed aan de agenda vind, is dat zestien verschillende bureaus het eens zijn geworden over een aantal belangrijke punten. De vraag is vervolgens hoe we kunnen divergeren. De bureaus hebben alle hun specifieke kwaliteiten en moeten nu gaan werken aan specifieke thema's en gaan acteren op werkerreinen waarop ze goed zijn.

Jan Willem Ik pleit voor de oprichting van een onafhankelijk conceptenbureau dat alle stedelijke initiatieven gaat volgen, verbeteren en optimaliseren. Daarnaast heb ik het initiatief genomen voor een intercultureel stadsblok waarbij religie niet als obstakel maar als krachtige katalysator wordt ingezet.

Hans Ons bureau heeft zich gespecialiseerd in renovatie en doet veel projecten in gebieden die niet op de kaart staan. Opdrachtgevers vragen ons mee te denken, van stedenbouwkundige sturing is vaak geen sprake. Ons project in Ommoord refereert aan zaken uit de Agenda, zoals duurzaamheid, gezinnenstad en typologische kwesties. Maar het geeft ook aan dat bureaus er goed aan doen verstand van kosten en opbrengsten te krijgen. We zijn namelijk geen bureau dat afscheid neemt na de oplevering. We willen graag met iedereen delen wat we hebben bijgedragen.

Verder ben ik voor AIR gevraagd als gastprogrammeur voor hun reeks 'Architectuur Cases'. Ik wil de architectuur centraal stellen en het gaan hebben over de effectiviteit van gerealiseerde bouwplannen. Le Medi is al genoemd. Wat heeft de architect daar veroorzaakt? Hoe vertaalt zich dit in een architectonische cultuur? We moeten het debat naar ons toetrekken en gaan rammelen.

Juliette Voor de Agenda Rotterdam moeten we ons bundelen en een podium krijgen. Het gat tussen stedenbouw en projectrealisatie beschouw ik als het podium dat we moeten opeisen.

Evert Het gaat ons niet om de zoveelste publieke discussie, maar om het hebben van invloed op wat bij de diensten gebeurt. We staan daarbij sterk, want kennis over typologie is bij de stad niet aanwezig.

De oplossingen die jullie voorstaan, gaan uit van systeemveranderingen bij gemeente, grondbedrijf en dienst stedenbouw.

Jullie pleiten voor gemeentelijke regie en stadsdeelbouwmeesters. Wat zijn de kansen voor het architectonische project?

Hans Wij werken in een conditie waarin de stedenbouwkundige planning is verweekt. Als ontwerpers zijn we in staat programma's om te zetten in concrete beelden. Ik heb de overtuiging dat als je dat goed doet, het architectonische project weer een grote kans maakt.

Jago Maar dat doe je vanuit een opgave en opdrachtstelling en niet ongevraagd. Als ontwerper ben je 'embedded' en zit je verweven in de structuur. Vandaar dat wij anderhalf jaar geleden het initiatief hebben genomen voor de

Agenda. Nu de Agenda er is, brengen we de punten ervan in bij een herstructureringsopgave die we doen in de Rotterdamse wijk Bergpolder.

Voor jullie is de agenda een steun in de rug. Geeft ze je ook een groter mandaat?

Evert Dat moet nog blijken. We spreken de gemeente aan op zijn betrokkenheid. We pleiten voor een stadsdeelbouwmeester die boven de dienst staat en direct onder de wethouder valt. Bij de dienst verdwijnen initiatieven in een wirwar van belangetjes. Door de figuur van een bouwmeester kan de communicatie sterk verbeteren en kunnen betere afspraken worden gemaakt.

Daan Of zo'n bouwmeester een oplossing is, weet ik niet. Het zou het proces gecompliceerder kunnen maken doordat er nog een laag aan wordt toegevoegd. Het belangrijkste is dat in de huidige brei piketpaaltjes worden geslagen waaraan iedereen kan refereren. Het moet duidelijk zijn dat er weer een baas is. Er mag best een sterke stedenbouwkundige dienst komen.

Jan Willem Zelf ben ik geen voorstander van de invoering van bouwmeesters. Iets dat in andere steden effectief is, hoeft helemaal niet te werken in Rotterdam. Bouwmeesters worden immers meteen geïncorporeerd. Ik signaleer de noodzaak om de samenhang te vergroten en processen beter te laten verlopen. Maar het zou idioot zijn te zeggen dat iemand dat voor ons zou kunnen doen.

Hans Binnen generatie 3.0 beginnen zich twee scholen af te tekenen. Een deel van onze club is op zoek naar structuren, aan andere deel richt zich op de realiteit van vandaag waarin stedenbouw wordt geaccepteerd zoals ze is en waarin architecten moeten proberen effectief te worden. Ik reken mezelf tot de laatste school. Ik vind het heel onverstandig om een claim te doen op meer zeggenschap en tegelijk nog meer mandaat uit het vak weg te snijden. Ik zie veel meer in een versterking van het architectonische project. Die kunnen we de komende tijd alleen maar verdienen.

Generatie 3.0 bestaat uit: 24h Architecture, Bekkering Adams Architecten, Van Bergen Kolpa Architecten, biq stadsontwerp, DaF-Architecten, Drost + van Veen Architecten, Atelier Kempe Thill, Korteknie Stuhlmacher Architecten, Krill, Laura Weeber Architect, Made Architecten, Mei Architecten, Monadnock, Monolab, Sputnik en Theo Hauben Architect.

Het interview is gemaakt met Daan Bakker, Juliette Bekkering, Jago van Bergen, Theo Hauben, Hans van der Heijden, Wim Kloosterboer, Evert Kolpa, Jan Willem van Kuilenburg en Harmen van de Wal.

Agenda Rotterdam is te vinden op <http://www.vanbergenkolpa.nl/nl/78.html>

